

BARTÓK BÉLA MŰVEI A MAGYAR RÁDIÓBAN
(3/3. rész)
1946 – 1988

Emlékhangverseny Bartók Béla 65. születésnapján (1946)

A Bartók Béla Emlékház (Budapest II., Csalán út 29., a zeneszerző legutolsó budapesti lakóháza) kertjében áll Varga Imre (másolatában Párizsban és Londonban is fellelhető) egészalakos Bartók szobra

1946. március 25-én Bartók Béla 65. születésnapján emlékhangversenyt rendeztek. Jemnitz Sándor ezúttal a távol maradó közönséget bírálta: „A Zeneakadémián rendezett hangversenyt a rádió közvetítette. Szeretnők hinni, hogy a távol maradtak otthon hallgatták végig a műsort, mert a megjelentek elszomorítóan csekély száma korántsem állott arányban az alkalom jelentőségével.”

Kodály Zoltán *Bartók és a magyar ifjúság* címmel mondta el ünnepi beszédét, amely szintén kritikus hangot ütött meg. Néhány gondolatát idézem: „Ma 65 éve, Gyümölcsoltó Boldogasszony napján született Bartók Béla, és egész élete a születése napjához fűződő képeket varázsolja elénk. Rügyfakadás, gyümölcsoltás, magvetés, megújulás, újjászületés. Minden igazi művész új életet hoz valamilyen formában. De vannak különösen előre tekintők, a múltnak szenvedélyesen hátat fordítók, s Bartók ezek közül való. Rendesen ezek a fiatalság bálványai, eleinte csak a fiatalok értik meg őket, kortársaik számára többé-kevésbé homályosak, mert már a következő nemzedék nyelvén beszélnek.

Megtalálta-e Bartók idejében ezt a fiatal sereget, amelynek megértő lelkesedése átsegítette volna válságos óráin, amelynek rajongása azt érezte volna vele, hogy nincs egyedül, hogy sokak lelkében kelt visszhangot? Azt kell erre felelnünk: nem találta meg. Lelkesedésben ugyan nem volt hiány, de megértésben annál több.”

Kodály szerint a meg nem értésnek legfőbb oka, az ifjúság zenei műveletlensége, hiszen az iskolai énekkarok többsége nem tudta Bartók kórusait tökéletesen előadni. Például a *Tavaszi* című kórustól annyira féltek, hogy csak az említett emlékhangversenyen hangzott el először.

Bartók Béla *III. zongoraversenyének* hazai bemutatója (1947)

Böszörményi-Nagy Béla (Sátoraljaújhely, 1912. április 9. – Boston, Egyesült Államok, 1990. január 8.) 1948-tól Kanadában, majd az USA-ban élt magyar zongoraművész, zenepedagógus, a Bartókot és Dohnányi Ernőt követő zongoristanemzedék egyik legjelentősebb alakja. Világszerte koncertezett, Beethoven- és Liszt-interpretációi jelentősek, Bartók *III. zongoraversenyének* magyarországi bemutatója nevéhez fűződik. (lfze.hu)

1947. szeptember 26-án nagy várakozás előzte meg a Bartók Béla halálának második évfordulójára rendezett zeneakadémiai hangversenyt. Ekkor volt Bartók utolsó művének, a *III. zongoraversenyének* hazai bemutatója, Böszörményi Nagy Géza szólójával, a Rádiózenekar előadásában, Ferencsik János vezényletével. Tóth Dénes zenetörténész műelemzéséből idézek: „Bartók Béla 1945 nyarán, nagybetegen, röviddel halála előtt fejezte be *III. zongoraversenyét*. A II. tétel utolsó 17 ütemét már barátja és tanítványa, Serly Tibor hangszerelte. A zongoraverseny kiemelkedő jelentőségű, messze mutató értelmű Bartók munkásságában. A zeneszerző késői műveivel – *Concerto*,

Brácsaverseny és *III. zongoraverseny* – elérkezett saját klasszicizmusához, gondolatait már végtelen egyszerűen, kristálytisztan nyelven fejezte ki. A *III. zongoraverseny*t jogosan állíthatjuk párhuzamba Bach, Mozart és Beethoven műveivel, hiszen nagyvonalúság és mélységes humánus tekintetében meg is van a hasonlóság. A *III. zongoraverseny* azonban amellet a maga egészében teljességgel egyéni, bartóki.”

Támadás Bartók Béla életműve ellen (1949-1950)

Losonczi Géza *Szabad Nép*ben megjelent írása nemcsak a Klemperer által vezényelt túl sok Mozart- és Wagner-operaelőadást kifogásolta, de Bartók Béla életművét sem kímélte: „Bartók Bélát a legnagyobb zenei gényűsök egyikének tartjuk, s művészetét a magyar zenekultúra legbecesebb értékei közé soroljuk. Művészete bizonyíték arra, hogy a magyar népzenei hagyomány mennyire alkalmas alap magasrendű műzenei alkotások létrehozására. Nem lehet azonban szemet hunyni a fölött, hogy Bartók Béla művészetében mély nyomokat hagyott a polgári zene dekadenciája és formalizmusa. Bartók Béla gényűsét nemcsak a magyar népzene tiszta forrásai táplálták, hanem kora polgári, hanyatló művészete is.” Ezzel a cikkel kezdődött el a magyar zenekultúra sajnálatos fejezete: az úgynevezett **„Bartók-per”**, amely a nagy zeneszerző életművének megosztására irányult. Ennek következményeként a *Csodálatos mandarint* az **1949.** december 9-i előadás után levették az Operaház műsoráról. De ugyanígy évekre eltűnt a hangverseny-repertoárról a *Cantata profana*, a *Zene*, a két zongoraverseny, a két hegedű-zongora szonáta és néhány vonósnégyes is.

Nincs lehetőségem arra, hogy felsoroljam azokat a külföldi és magyar politikusokat, zeneszerzőket, akik részt vettek ebben az úgynevezett „Bartók-perben”, de elégtétellel állapíthatjuk meg, hogy néhány év múlva többségük már önkritikusan ítélte meg azt a „súlyos nemzeti tapintatlanságot”, ami Bartókkal szemben történt.

1950. szeptember 25-én Bartók Béla halálának 5. évfordulóján azonban a „per” ellenére is emlékműsorokat rendeztek. Az operaházi ünnepségen Kodály Zoltán mondott megnyitó beszédet, amelyben hangsúlyozta, hogy a nép zenei ízlésére való hivatkozás nem lehet érv Bartók zenéje ellen: „Pedagógiai tapintat kérdése, mit, hol és kinek nyújtunk Bartók műveiből. Mint minden nagy mesternek, neki is vannak alkotásai, amelyek járatlan útjain csak a beavatottak tudják követni, azok sem fáradtság nélkül. Túl buzgó szószólói csak ártanak vele, ha effajta

műveit akarják avatatlan tömegek elé vinni. Munkássága egy és oszthatatlan, de minden részletében méltányolni megfelelő zenei műveltség nélkül nem lehet.”

Az emlékezésben a Rádió méltó módon vett részt. A Rádiózenekar ünnepi Bartók-hangversenyén Sebők György szólójával a *III. zongoraverseny*, valamint a *Divertimento* hangzott el Somogyi László vezényletével. A 6-os stúdióban pedig Mihály András művészeti vezetésével megkezdődött a hanglemezzgyártás, és elsőként Bartók Béla műveit örökítették meg.

Bartók Béla és Sebők György

III. zongoraverseny: II. Adagio religioso – YouTube (9:37)

Bartók Béla: III. zongoraverseny: II. Adagio religioso

Magyar Állami Hangversenyzenekar, Sebők György Sebők (zongora), vezényel: Kórodi András

Bartók Béla emlékezete - halálának 10. évfordulója alkalmából (1955)

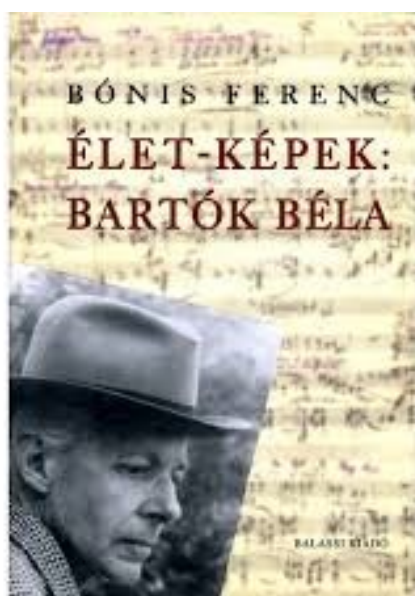

Kodály Zoltán és Bartók Béla (cultura.hu)

1955-ben emlékezett a zenei világ Bartók Béla halálának 10. évfordulójára. A Magyar Rádióban 1955. január 1-jén, a **Bartók-év** megnyitó hangversenyén Kodály mondott beszédet. Ebből idézek: „Bartók Béla halálának ebben az esztendőben üljük tizedik évfordulóját. Műve világszerte jobban él, mint valaha. Időszerű felvetni a kérdést, hogyan sáfarkodik hagyatékával szűkebb hazája, Magyarország. Felhasználja-e saját kultúrája emelésére, táplálására, merít-e belőle annyit, amennyit meríthetne? Erre a kérdésre ma is nemmel kell felelnünk. Mi ennek az oka? Egyrészt egyénisége, másrészt a hazai zenei műveltség állapota. Bartók abból az emberfajtából való, amely örök elégedetlenségtől hajtva mindent meg akar változtatni, mindent szebbé-jobbá akar tenni, amit csak a Földön talál. Ebből kerülnek ki a művészet, tudomány nagyjai, a nagy felfedezők, feltalálók, politikában a nagy forradalmárok, Kolombuszok, Galileik, Kossuthok, akik mind másképp hagyták maguk után a világot, mint ahogy találták.

Bartók diadalmas, végleges hazatérésének feltétele a zeneileg művelt ország. Ennek munkálására kell összefogni minden tényezőnek. Ha majd egykor azokhoz is eljut művészete, akiktől ered: a dolgozó néphez, s az megérti: akkor lesz magyar zenekultúra, akkor lesz igazán boldog a nép!”

Bartók Béla összes zongoraműve a Rádióban (1955)

Bónis Ferenc zenei szerkesztő egy nagyszabású sorozatról tájékoztatta a rádióújság olvasóit: „Az ünnepi megemlékezéseknek a sorába tartozik a Rádió kezdeményezése is: valamennyi Bartók-zongoramű megörökítése és sorozatos bemutatása. Célja kettős: az első, hogy megteremtse – a világon elsőként – Bartók összes zongoraművének hangfelvétellel (magnetofonszalagon) rögzített teljes gyűjteményét. Másrészt, hogy ezt a féleznél több zongoradarabot megismertesse a rádióhallgató zenebarátok hatalmas táborával.

Mintegy 20 zongoraművész – a legkiválóbb Bartók-játékosok – közreműködésével, egy évig tartó munkával jött létre a Bartók-zongorakompozíciók rádió-archívuma. Egy esztendeig eltart majd, mire az adássorozat véget ér. A kéthetenként felhangzó hangversenyek előtt Bartók életművének kiváló ismerői és ismertetői mondanak rövid bevezetőt, hogy a művek keletkezésére, jelentőségére ily módon is rávilágítsanak.”

Kálmán Oszkár, az első „Kékszakállú” (1955)

Haselbeck Olga és Kálmán Oszkár, Zádor Dezső főrendezővel és Bartók Bélával A Kékszakállú herceg vára bemutatója után 1918. május 24.

1955. tavaszán – az akkor 68 éves Kálmán Oszkár, az Operaház örökös tagja – Kodály dalokat énekelt a Rádió stúdiójában. A nagy múltú, valamikor igen híres operaénekes 1913-ban mutatkozott be az Operaházban. Lelkes híve és

terjesztője az új magyar muzsikának: ő énekelt először Bartók Béla „Kékszakállújának” címszerepét, és mutatott be jó néhány Kodály-dalt. Kristóf Károly, a rádióújság munkatársa a Bartókhoz és Kodályhoz fűződő emlékeiről faggatta a neves énekművészt. Íme Kálmán Oszkár válasza: „Mint fiatal énekes, nagy érdeklődéssel figyeltem az akkortájt sokak által „ultramodernnek” nevezett zeneművészeink munkáit. Egy napon az Operaház igazgatója közölte velem, hogy Bartók Béla „A kékszakállú herceg vára” c. operájának két szerepét Haselbeck Olga és én fogjuk énekelni. Mindketten – kis szorongással ugyan -, de boldogan vállaltuk az újszerű feladatot. Az egyik próbán megjelent Bartók, meghallgatott, majd kezet szorított velem, mondván, hogy meg van elégedve.

„Virágaid töve véres...”

(Haselback Olga (Judit) és Kálmán Oszkár (a Kékszakállú herceg) Bartók operájának első szereplői.

Azontúl többször is eljött Balázs Bélával, a szöveg írójával együtt. Megmagyarázta, hogyan képzei az alakot színpadon, beszélt a *Kékszakállú* lelki beállítottságáról és a szerep zenei felépítéséről. Az opera bemutatója 1918. május 24-én volt Egisto Tango vezényletével. Miközben folytak a Bartók-opera próbái, Kodály Zoltán látogatott meg lakásomon, a „*Megkésett melódiák*” c. hét dalból álló ciklusának kottájával. Azt kérte, hogy énekeljem el a dalokat a Zeneakadémián megrendezendő szerzői estjén. Örömmel tettem eleget a felszólításnak és 1918. május 7-én Kodály második szerzői estjén Bartók Béla zongorakíséretével mutattam be a gyönyörű dalokat.

Bartók operája a Rádióban (1955)

1955. október 6-án hangzott el Bartók Béla „A kékszakállú herceg vára” c. operája a Rádióban, amely a Ferencsik János által vezényelt operaházi előadás felvétele volt. *Judit* szerepét Palánkay Klára, a *Kékszakállú herceg* szerepét Székely Mihály énekelte. Az opera ősbemutatója Haselbeck Olga és Kálmán Oszkár nevéhez fűződik, de világszerte ismertté a későbbi előadó-páros: Palánkay Klára és Székely Mihály tette. Európa számos nagy városában az ő előadásukban hallották elsőként e művet, és az ő előadásukban jelent meg az opera első hanglemezfelvétele is.

További megemlékezés a Bartók-évben (1955)

Az 1955-ös évben a Magyar Rádió műsorában jelentős helyet foglaltak el Bartók Béla művei és a róla szóló megemlékezések: életének ismerői, kutatói 15 előadást tartottak és 25 alkalommal csendültek fel az összes zongoraműveit megszólaltató sorozat adásai. 1955. szeptember 26-án, Bartók Béla halálának 10-ik évfordulóján ünnepi hangverseny volt az Operaházban, amelyet további öt koncert követett a Zeneakadémián.

Denijs Dille Bartók-kutató Budapesten (1956)

1956. januárban Denijs Dille, a világhírű belga Bartók-kutató Budapestre érkezett. Egyik útja a Magyar Rádióba vezetett, ahol interjút adott az *Új Zenei*

Újság, az *Esti Híradó* és a rádióújság számára. Denijs Dillét akkor így mutatták be: Antwerpenben él, 51 éves, a francia nyelv és irodalom tanára, és minden idejét a Bartók-kutatásnak szenteli. Tökéletesen beszél franciául, németül, flamandul, de a Bartók-kutatás kedvéért megtanult magyarul is.

Denijs Dille a Bartók családtagokkal: Bartókné Pásztory Ditta, Bartók Péter, ifj. Bartók Béláné, Denijs Dille, ifj. Bartók Béla (1963) (Forrás: Magyar Múzeumok 2006/1.)

A Bartókkal kapcsolatos szenvedélyéről, munkájáról így beszélt: „Gyermekkorom óta szeretem a modern zenét. A bartóki muzsikát egy belga falusi orgonista révén diákkoromban ismertem meg és annyira a hatása alá kerültem, hogy elhatároztam: felkutatom Bartók Béla minden zenei és emberi vonatkozását. Bartók őseit, családfáját Edelény, Borsodszirák és Szuhakálló falvakban kutattam. Jelenleg a zeneszerző partitúráinak kiadásait hasonlítom össze az eredeti kéziratokkal és a műveit elemzem.”

Bartók Béla kórusművei a Rádióban (1956)

1956-ban a Rádió sorozatban mutatta be Bartók Béla több mint 60 kórusművét, amelyek havonta csendültek fel kiváló énekkarok előadásában, neves karnagyok vezényletével, zenetörténészek ismertetésével. Számos Bartók-kórus ebben a ciklusban hangzott el első alkalommal. Bónis Ferenc, a sorozat szerkesztője így írt a rádióújságban: „A Magyar Rádió, amikor Bartók összes kórusműveinek teljes sorozatát tárja a nagyközönség elé, nemcsak kegyeletét kívánja a 75 éve született magyar muzsikás emléke előtt leróni. Többet: Bartók életművének egyik fontos oldalát óhajtja teljességében megismertetni a zenehallgató közönség legszélesebb rétegeivel. Hiszen nincs még egy olyan ága Bartók

munkásságának, ahol olyan félreérthetetlenül szögezte volna le mondanivalójának lényegét, mint a szöveghez kötött kórusművészetben. Sokrétű, gazdag világot tárnak fel ezek a kórusok, s a gyermek-, férfi-, női- és vegyes-karok szólnak mindenkinek, akik a szép muzsikát szeretik. Bartók kórusműveinek megismerése, hallgatása, éneklése: a legjobb utak egyike a mester teljes művészetének megértése felé.”

Bartók Béla *A csodálatos mandarin* c. táncjátéka az Operaházban (1956)

Lakatos Gabriella (A lány) és Harangozó Gyula (Az öreg gavallér) *A csodálatos mandarin* c. táncjáték 1956-os felújításában

Bartók Béla *A csodálatos mandarin* c. táncjátékának színpadi sorsát a műsorra tűzés és a műsorról való levétel örökös harca jellemezte. Emlékeztet Révai József, a volt népművelési miniszter kijelentése, mely szerint: „*A csodálatos mandarinra* a szocializmust építő népnek nincs szüksége”. Ezért a táncjátékot az 1949. december 9-i előadás után levették a műsorról és csak 1956. június 1-jén kerülhetett ismét színpadra.

Tallián Tibor zenetörténész írása az Operaház életében történt változásokról is tudósít: „Valami, ami a színház magára találása szempontjából mindennél fontosabb, mégiscsak megvalósult 1956 tavaszán. 1955-ben (Bartók halálának tizedik évfordulója kapcsán) már folytak a harcok, hogy engedélyezzék az 1950-es döntés visszavételét, *A csodálatos mandarin* újra-bemutatását. A színház és a magyar zeneélet egységfrontja végül győzedelmeskedett, 1956. június 1-jén az új Mandarin színpadra léphetett.”

Bartók Béla: I. „*Fiatalkori*” hegedűverseny (1960)

Geyer Stefi

1960. április 18-án a Magyar Állami Hangversenyzenekar koncertjét közvetítette a rádió a Zeneakadémia nagyterméből. A Kórodi András által vezényelt hangverseny műsorának szenzációja Bartók Béla I., úgynevezett „*Fiatalkori*” hegedűversenyének magyarországi bemutatója volt Gertler Endre szólójával. Érdekes a mű keletkezésének története és az is, hogy megszólaltatására több mint 50 éven keresztül kellett várni. E történeten keresztül a tartózkodó, szigorú egyéniségnek ismert zeneszerző másfajta érzelmi tulajdonságai is megmutatkoznak.

Bartók Béla 1907. június 28-án Jászberénybe utazott Geyer Stefi – az elbűvölően szép és igen tehetséges hegedűművésznő szüleihez, vendégségbe. Július 1-jén itt írta le a hegedűverseny fő témáját, a fiatal művésznő zenei névjegyét, „Leitmotivját”. Bartók egyik levelében így írt erről Geyer Stefinek: „28-án este különösen sokat gondoltam Magára. Leitmotivjai körülrepdesnek, egész nap velük, bennük élek, mint valami narkotikus álomban. És ez így van jól: az én munkámhoz ilyen ópium kell, még ha idegörlő, ha mérges is, ha veszedelmes is.”

Bartók a két tételes *Hegedűversenyt* 1908. február 5-én fejezte be és érzéseit, kételyeit ismét a Geyer Stefihez írott levélben fogalmazta meg: „...Elzártam a fiókomba, nem tudom, megsemmisítem-e, vagy otthagylam elzárva, hogy csak halálom után találják meg és szórják széjjel az egész beírt papírcsomót – az én szerelmi vallomáshoz, a maga koncertjéhez, az én legjobb művemhez – a szemétkébe. Nem beszélhetek róla, nem mutathatom meg senkinek, mi köze volna a világnak ehhez a ... vallomáshoz.”

A szenvedélyes zenei vallomásnak szánt *Hegedűverseny* kéziratát Bartók végül is Geyer Stefinek ajándékozta, mint viszonzatlan szerelmének zálogát. A művésznő azonban sohasem szólaltatta meg, tehát nem Bartók, hanem éppen ő zárta el a fiókjába. 1956-ban, a halálos ágyán adta csak át Paul Sacher karmesternek és azt kívánta, hogy halála után mutassa be a *Hegedűversenyt* Hans Heinz Schneeberger szólójával. A bemutatóra így a mű keletkezése után 50 évvel, 1958. május 30-án került sor Bázelen.

A két évvel későbbi budapesti bemutató után Péterfi István kritikus így írt: „A Svájcban élt híres hegedűművésznő, Geyer Stefi haláláig, 1956-ig, csak a bennfentesek tartották számon, hogy a magyar származású, s egykor itthon is nagyon kedvelt művésznő őrzi kéziratban csaknem fél évszázad óta Bartók Béla *I. hegedűversenyét*. A 27 éves ifjú zeneszerző ajánlotta és ajándékozta ezt neki. Két év óta már több helyen bemutatták külföldön a posztumusz alkotást. Idehaza most: 1960. április 18-án, a Hangversenyzenekar koncertjén került először előadásra. Nagyon örültünk, hogy Gertler Endrétől, Bartók kiváló szonátatársától kaptuk a premiért, mégpedig hiteles megfogalmazásban.”

Bartók Béla fiatalkori művei a Rádióban (1961)

Bartók Béla:Kossuth-Szimfónia – YouTube (20:00)

Az 1903-ban keletkezett Kossuth-szimfónia (DD 75a, BB 31) című művét maga Bartók Béla sorolta be szimfonikus költeménynek. 1.Kossuth:Allegro moderato [00:00](#) 2.Mi bú nehezül lelkedre édes férjem: Vivace [01:30](#) 3.Veszélyben a haza!: Vivace [02:34](#) 4.Hajdan jobb időket éltünk...:Moderato [04:16](#) 5.Majd rosszra fordult sorsunk. [04:50](#) 6.Harcra fel: Vivace [05:51](#) 7.Jöjjetek, jöjjetek! szép magyar vitézek, szép magyar leventék!: Tempo primo (Allegro moderato) [06:55](#) 8.Magyarázat nélkül: Moderato [10:10](#) 9.Bekövetkezik a nagy katasztrófa: a magyar hadsereg megmaradt tagjai elbújdosnak. [15:51](#) 10.Mindennek vége (Adagio molto) [19:02](#)

Budapesti Fesztivál Zenekara, vezényel: Fischer Iván

1961. szeptember 28-án a Budapesti Zenei Hetek alkalmával a Magyar Rádió szimfonikus zenekara Bartók Béla három ifjúkori – nagyrészt ismeretlen művét mutatta be. A megelőző munkáról Bónis Ferenc zenei szerkesztő többek között ezeket írta: „Mit nyújthat a hallgatónak egy ilyen „történelmi hangverseny”? Az egyik „szenzáció az 1903-ból való *Kossuth-szimfónia*, Bartók hazafiságának egyik korai, nagy értékű zenei dokumentuma. Ezt a művet 1904-ben előadták Filharmonikusaink Kerner István vezényletével, ugyanabban az évben Richter János dirigálta el Manchesterben. Azóta, soha, sehol nem hangzott el. 1902-ben

komponálta Bartók *Esz-dúr szimfóniáját*, ebből csak a Scherzo készült el, a többi tétel vázlatokban maradt. Befejezte viszont a zongorára és zenekarra írt *Scherzót*, ez azonban soha nem jutott el a bemutatóig. A Rádió nemrégiben, egyetértésben ifjabb Bartók Bélával, aki e művek bemutatásának jogát a Rádióra ruházta, megbízta Denijs Dillét, a világhírű Bartók-kutatót, e művek rekonstrukciójával, előadásra való előkészítésével.”

A *Rádióújságban* jelent meg Lózsy János zenekritikus írása *Egy kegyeletos stúdióhangversenyről* címmel, amelyből az utolsó sorokat idézem: „A sajátos légkörű-hangulatú hangverseny méltó kegyelettel idézte fel Bartók Béla útnak indulását. Elismerés illeti érte az est létrehozóit, a Rádió zenei főosztályát, s Dille professzort, aki rövid francia nyelvű bevezetőt is mondott, s főként a műveket odaadóan tolmácsoló Rádiózenekart és ihletett vezénylőjét, Lehel Györgyöt, s a *Scherzo* magánszólamát igen tehetségesen játszó Tusa Erzsébet zongoraművésznőt.”

Bartók Béla: *Öt dal* Op. 15. (1962)

Sylvia Sass & András Schiff: Bartók's "Öt dal" - pt I - LIVE ... (5:24)

Bartók Béla: *Öt dal* (Five Songs) - Op.15. (BB 71) 1. Az én szerelmem -- My love 2. Nyár -- Summer 3. A vágyak éjjele -- Night of desire 4. Színes álomban -- In vivid dreams 5. Itt lent a völgyben -- In the valley

1962. december 12-én magyarországi bemutatóként hangzott el a Rádióban Bartók Béla *Öt dal* c. kompozíciója Kodály Zoltán hangszerelésében. Bartók 1916-ban komponálta az Op. 15-ös *Öt dalt*, cím szerint: *Az én szerelmem, Nyár, A vágyak éjjele, Színes álomban* és *Itt lenn a völgyben*. Érdekesség, hogy a versek költőjét, (vagy költőit) Bartók nem írta ki, bár felmerül Gombossy Klára és Balázs Béla neve, de ezt a zenetudománynak a mai napig sem sikerült tisztázni. Bartók a dalokat zongorakísérettel látta el, állítólag meg akarta hangszerelni is, de ez a zeneszerző életében elmaradt. Kodály Zoltán azonban zenekari kíséretet írt a dalokhoz. Ebben a formában hangzott el Andor Éva és a Rádiózenekar előadásában, Lehel György vezényletével.

Bartók művészi pályája – Denijs Dille előadásai a Rádióban (1963-1964)

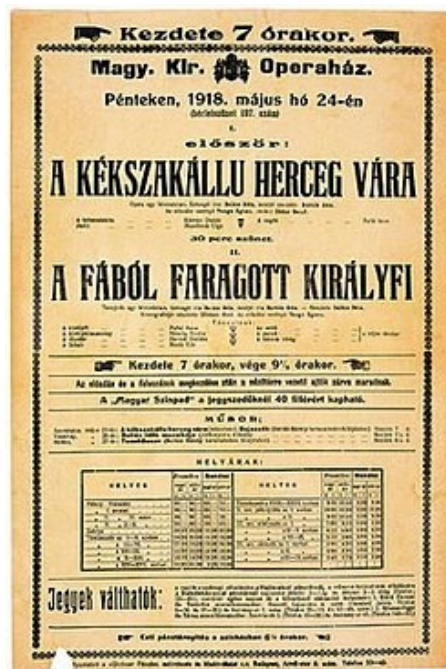

Ifjabb Bartók Béla és Denis Dille (Kertész Gyula felv.)

Ifj. Bartók Béla és Denijs Dille

A Rádió ismeretterjesztő műsorai közül kiemelkedett a *Bartók művészi pályája* c. előadássorozat, amely az 1963-as Budapesti Zenei Hetek alkalmával kezdődött és az 1964-es év nyaráig tartott. A 45 előadás szerzője Denijs Dille, a Magyarországon élő nemzetközi hírű belga zenetudós, a budapesti Bartók-archívum osztályvezetője volt. A professzor személyesen is találkozott a nagy magyar zeneszerzővel és évtizedekig foglalkozott Bartók-kutatással. Rádiósorozatának francia nyelven írott szövegét Peterdi Mária fordította magyarra és Pálos György olvasta fel. Néhány sort idézek Denijs Dille szövegéből, amely a *Rádióújság*ban jelent meg előadás-sorozatának indulásakor: „Ezekben az előadásokban szeretném érzékeltetni, hogy Bartók milyen egyedülálló ember volt, és hogy művészete mennyire a szívhez és a szellemhez szól. Rábeszélés, erőltetés nélkül kívánom ezt elérni. Anélkül, hogy történeteket, anekdotákat mesélnek, érzelmi vagy emberi vonatkozású értékelésbe bonyolódnék. Bemutatom Bartókot úgy, ahogyan én szeretem, és elmondom, hogy miért szeretem.”

50 éve mutatták be Bartók *A kékszakállú herceg vára* c. operáját (1968

1968. május 24-én emlékeztek Bartók Béla *A kékszakállú herceg vára* c. operája bemutatásának 50. évfordulójára. Bartók 1911-ben zenésítette meg Balázs Béla misztériumát, de a sors úgy rendezte, hogy az Operaház színpadán csak hét év múlva: 1918. május 24-én nyílhatott ki a Kékszakállú ódon várának hét ajtaja. Felidézem az opera születésének történetét, elsőként Ujfalussy József Bartókról írott tanulmányának részletével: „Szemünk pillás függőnye fent: Hol a színpad: kint-e vagy bent ...?” - kérdi a prolog, s mondatlanul felel is a kérdésre: bent! *A kékszakállú herceg vára* nem más, mint zárt, feltörhetetlen emberi lélek. „A lelkem ódon babonás vár, mohos, gögös és elhagyatott” - adja kezünkbe a kulcsot Ady Endre az *Új versek*ben. Balázs Béla művében a történés belső, lélektani, ezért misztérium a műfaja. Szerkezete világosan tagolt: a felnyíló, fokozatosan megvilágosodó, majd lassan újból elsötétülő és becsukódó vár képe körré zárul.”

Az opera bemutatóján a két szerepet Haselbeck Olga és Kálmán Oszkár énekelte. Az 50. évfordulón Kálmán Oszkár, az egykori nagy kultúrájú, kiváló basszista így emlékezett: „1918-ban, amikor rám esett a választás, már öt éve tagja voltam az Operaháznak. Az igazság az, hogy idősebb kollégáim nem vállalkoztak a Bartók opera szerepére. Nos, amikor Egisto Tango, Operaházunk nagy híré olasz karmestere és Bartók Béla jelenlétében Fleischer Antal elzongorázta a *Kékszakállút*, én rögtön „leblattoltam” a szólamot. Mindaddig főleg Wagneren nevelkedtem, így nekem zeneileg a Bartók opera éneklése nem okozott nehézséget, új kifejezőmódjától pedig el voltam ragadtatva. Ugyanez

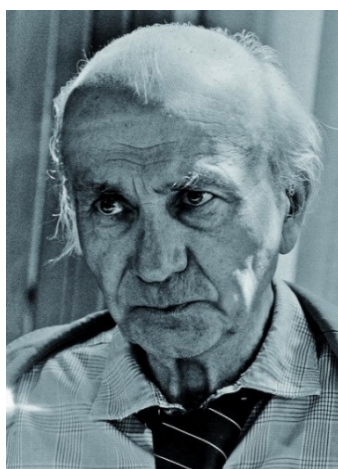
vonatkozott Haselbeck Olgára is. Mind a ketten óriási ambícióval fogtunk munkához. Fleischer tanított be minket, de Tango már korrepetálás közben, a szobában is dirigált, sőt Bartók is végighallgatta próbáinkat.”

Az opera bemutató előadása után a *Nyugat*-folyóirat hasábjain jelent meg Kodály Zoltán kritikája, amelynek befejező sorait idézem: „Az előadás a legszebbek egyike volt az egész esztendőben. Tango karmester már a múlt évben, a *Fából faragott királyfi* bemutatója alkalmával megmutatta, hogy az új magyar zene megértéséhez nem kell okvetlenül húszévesnek és magyarnak lenni. Minden új művészethez kulcsot ad: a tehetség, nyílt befogadóképesség és igazi technikai tudás. Gyönyörűen helytálltak az énekszerepekben Haselbeck Olga és Kálmán Oszkár. Produkciójukat csak akkor méltányolhatjuk teljesen, ha meggondoljuk, hogy egy új stílus hagyomány nélküli előadásmódját részben maguknak kellett megalkotni.”

**Megemlékezések Bartók Béla halálának 25. évfordulóján
Illyés Gyula és Ferencsik János nyilatkozata (1970)**

Ferencsik János

Illyés Gyula

1970. szeptember 26-án Bartók Béla halálának 25., a következő év márciusáig pedig születésének 90. évfordulójára emlékezett a zenei világ. E két dátum közötti időszak központi gondolata Bartók életműve volt. Az események összefogására Emlékbizottság alakult, amelynek két illusztris tagjával Gách Marianne újságíró beszélgetett.

Illyés Gyula így nyilatkozott: „Itt a Rózsadombon – nem messze tőlünk – a Kavics utcában írta Bartók Béla a *Cantata profanát*. Igen, igen, ez zenetörténeti

tény, és én évek óta azon az útvonalon járok, mégsem tudtam róla. Csak legutóbb mondta el nekem Bartók fia: Béla. Bartók régóta túlnőtt már a határainkon. Mi már nem adhatunk neki semmit, csak mi kaphatunk tőle mindent. Még az ünneplését is a magunk javára használjuk föl. Európában azt hiszik rólunk, hogy a mi országunk *bartóki ország*. Pedig azt hiszem, fülünk még mindig nem eléggé finomult hozzá. Ha már ilyen sok dicsőséget kaptunk tőle, ne maradjunk el zenéjének megértésében sem.”

1940. október 8-án a Zeneakadémia nagytermében rendezték meg Bartók Béla és felesége Pásztory Ditta magyarországi és egyben európai búcsúhangversenyét. A Székesfővárosi Zenekart Ferencsik János vezényelte, aki így emlékezett erre az estére: „Fájdalom, Bartók Bélával csak egyetlen egyszer muzsikáltunk együtt, azon az emlékezetes zeneakadémiai búcsúhangversenyen, amely után Amerikába ment. Akkor éreztem, hogy minden leütött hangjának külön-külön élete, értelme volt. Hogy ettől hogyan is lett olyan különlegesen egyéni hangú zongorista, ennek az elemzésére nem vállalkozom. A magam személyét illetően csak annyit mondhatok, valahányszor az ő zenéjével foglalkozom, mindig a legnagyobbaknak járó tisztelettel közeledem hozzá.”

Bartók Béla III. zongoraversenye Fischer Annie szólójával (1970)

Fischer Annie (hu.wikipedia.org)

Bartók Béla: 3. E-dúr Zongoraverseny – YouTube (24:13)

1. Allegretto [00:00](#) 2. Adagio religioso [07:07](#) 3. Allegro vivace [17:51](#) **Fischer Annie**-zongora
Londoni Szimfonikus Zenekar Vezényel: Igor Markevitch

A Bartók évforduló előestéjén: 1970. szeptember 25-én, a Magyar Állami Hangversenyzenekar koncertje nyitotta meg a Budapesti Zenei Heteket, Lorin Maazel vezényletével. A műsorban Bartók-művei szerepeltek: a Két kép, a Zene húros hangszerekre, ütőkre és cselesztára, és a III. zongoraverseny Fischer Annie szólójával. Bartók *III. zongoraversenye* – Fischer Annie tolmácsolásában, hosszú időn keresztül szinte „etalon” volt, amely a muzsikuskok és a közönség szerint is mérték-adó módon idézte Bartók szellemiségét. A koncert zenekritikusa Fábian Imre így írt róla: „Fischer Annie a *III. zongoraverseny* előadásával, évekkel ezelőtt szinte iskolát teremtett és mint szuverén művész bizonyította ennek a Bartók-felfogásnak a hitelességét. Ez alkalommal különösen a mű II. tétele, a korál-dallam, és a középrész „éjszaka-zenéjének” látomásos hangja érvényesült megragadó erővel Fischer Annie tolmácsolásában.”

Megemlékezések Bartók Béla születésének 90. évfordulóján (1971)

1971. március 25-én Bartók Béla 90 éves lett volna, ha megéri. Az utókor azonban igyekezett méltó módon emlékezni rá. *Bartók öröksége* címmel jelent meg az egyik műsorajnló: „Kilencven éve született Bartók Béla. E napon ezt az évfordulót visszhangozza a világ. Korunk zeneszerző zsenije nyomorúságos szegényen halt meg egy negyed évszázaddal ezelőtt Amerikában, és ma zászlóra tűzik nevét mindenütt, műveit Bachhal és Beethovennel egy sorban játsszák. Halálának szeptemberi évfordulója és most a március 25-i születésnap az egész 1970-71-es hangversenyévadot átíveli.”

A Rádió különösen színes, változatos Bartók-műsorral készült a kettős évfordulóra. Felsorolni lehetetlen, csak válogathatok a gazdag kínálatból. Bemutatták a sztereó eljárással készült új Bartók-felvételeket. *A hét Bartók műve* címmel 21 héten keresztül hétfőnként ismertető előadás hangzott el és a hét folyamán háromszor, háromféle előadásban szólaltak meg a darabok. Sokan nagy érdeklődéssel hallgatták a szöveges Bartók-műsorokat, mint például: *Apámról* (ifjabb Bartók Béla emlékezése), *Bartók az én szememmel* (összeállítás Kodály Zoltán előadásaiból és Yehudi Menuhin nyilatkozata), és *Bartók hangja* (történelmi hangfelvétel egy 1944-ben, New Yorkban elhangzott hangversenyről).

Március 25-én, a zeneszerző születésnapján a Zeneakadémián rendezték meg a Bartók-év ünnepélyes záró-estjét, amikor a Rádiózenekar játszott Lehel György vezényletével. A hangversenyt a Magyar Rádió kívül 19 külföldi rádióállomás, valamint a Magyar Televízió és az Intervízió is közvetítette. A műsorban felcsendült a *Táncszvit*, majd a fiatal Kocsis Zoltán szólójával a *II. zongoraverseny*, végül pedig a *Cantata profana*.

Így játszotta Kocsis Zoltán Bartók 2. zongoraversenyének I. tételét (videó ... (9:31)

Az 1995-ös felvételen az Orchestra Della Svizzera Italiana kíséri Kocsis Zoltánt.

Még egy jelentős eseményről számolok be: a Zeneművész Szövetség Bartók Béla születésének 90. évfordulója alkalmából Nemzetközi zeneszerző-versenyt hirdetett. A zeneszerző versenyről az elnöklő Farkas Ferenc így tájékoztatta az érdeklődőket: „Bartók Béla szelleméhez méltónak éreztük, hogy vonósnégyes kompozíciókra, a kamarazene legszigorúbb, legigényesebb műfajára írtuk ki a versenyt. Az, hogy felhívásunkra csaknem 70 mű érkezett a világ minden tájáról, a verseny névadója iránti tiszteleten túl, a mai magyar zeneélet jó hírét és elismerését is bizonyítja. A mezőny nemzeti megoszlás tekintetében is sokrétű, stílus és színvonal szempontjából pedig a vártnál is szélesebb a skála.”

A verseny végeredménye: a zsűri I. díjat nem adott ki. A II. díjat Durkó Zsolt *II. vonósnégyese* nyerte.

Bartók Béla: *A kékszakállú herceg vára* – Moszkvában (1978)

Jevgenyij Nyesztyerenko

Jelena Obrazcova

Az 1978-as év meglepetése Bartók Béla operájának *A kékszakállú herceg várának* orosz nyelvű előadása volt a Moszkvai Nagyszínházban: Jevgenyij Nyesztyerenko és Jelena Obrazcova tolmácsolásában. Az előadás létrejöttét magyar művészek is segítették. Ferencsik János volt a karmester, Mikó András a rendező és Forray Gábor a díszlettervező.

Az opera megértése idegen hallgató számára nagy nehézségekbe ütközik a nyelvi problémák miatt. Ám erre a moszkvai előadásra Natalja Misonov és Nemes András (Rádiónk szerkesztője) kiváló orosz fordítást készített Balázs Béla szövegkönyvéből.

Az operaelőadás nagy sikerű bemutatóján jelen volt Breuer János zenetörténész is, aki részletesen beszámolt élményeiről – többek között ezt írta: „Tizenegy percig zúgott a taps, elragadtatott kiáltások hangzottak a nézőtérről, hullott a virágcső a színpadra – *A kékszakállú herceg vára* orosz nyelvű színpadi bemutatóján. Feljegyeztem a napot, – hisz fontos a nemzetközi Bartók-fogadtatás történetében: 1978. április 29-ét írtunk. Jelena Obrazcova és Jevgenyij Nyesztyerenko – a két csodálatos énekes-színész hangjával, játékával és személyiségével tökéletesen betöltötte a hatalmas színpadot. Obrazcova ezerszínű, kiművelt énekhangja a felső régiókban szopránfénnyel ragyog, a mély regiszterekben a legnemesebb alt puhaságával szól. *Judit* szerepének nyughatatlan aktivitásával szemben Nyesztyerenko a monumentális mozdulatlanságot, kevés gesztust, ám annál kifejezőbb énekesi teljesítményt nyújt. A két zseniális énekművész csillagos órán találkozott Ferencsik János évtizedek alatt kikristályosodott Bartók-képével.”

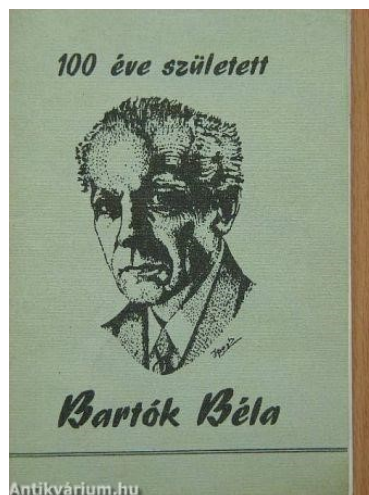
A két énekes és Ferencsik János művészi munkája folytatódott Budapesten is, amikor elkészítették Bartók operájának magyar nyelvű hangfelvételt.

Így láttam Bartókot – Bónis Ferenc sorozata (1980)

1980. augusztus 20-tól kezdve 32 vasárnap és ünnepnap lehetett hallgatni Bónis Ferenc zenetörténész-szerkesztő nagyszabású vállalkozását: az *Így láttam Bartókot* című sorozatot. A kötetbe gyűjtött emlékezéseket a Zeneműkiadó – nem sokkal a sorozat befejezése után, az 1981-es Ünnepi Könyvhéten jelentette meg. Bartók Béláról, a 20. század kiemelkedő muzsikus-génuszáról készült emlékmozaikokat Bónis Ferenc így ajánlotta a *Rádióújság*ban: „A sorozat „gyökerei” mélyek, negyedszázadon át követhetőek. Az 50-es évek közepe táján határoztam el, hogy összegyűjtöm azok emlékezéseit, akik még ismerték Bartókot és a közvetlen élmény erejével képesek felidézni messze-tűnő alakját. Portrészorozatról akkor még természetesen nem volt szó, ezek egyedi műsorok voltak, interjúk, előadások, zenés beszélgetések. De nem csupán emlékeket örökítettek meg, hanem az emlékezők hangját, sajátos gesztusait is: valamit a Bartókot körülvevő légkörből.”

Bartók Béla születésének 100. évfordulója (1981)

Az 1981-es esztendőt mindvégig áthatotta a Bartók Béla születésének 100. évfordulójára való emlékezés, melynek mottója egy Bartók-idézet volt: „Zenét szereztem s zenét szerzek, amíg csak élek. Ez a zene aztán álljon helyt magáért és beszéljen magáért, nincs szüksége az én segítségemre.” A centenárium alkalmából a zene valóban önmagáért beszélt, a bőséges és változatos események talán még Bartók várakozásait is felülmúlták volna. Petur György, a Rádió zenei főszerkesztője a nagyszabású tervekről többek között így nyilatkozott: „Több, mint egy esztendeje kezdtük meg a Bartók-év előkészületeit. Az ünnepi program mintegy 150 rádióadást tartalmaz, amelyet három témakörre csoportosíthatunk: szöveges műsorokra, zenei sorozatokra és az évforduló jegyében rendezendő hangversenyekre.

Bartók Béla születésének 100. évfordulóját nemcsak a hazai, hanem számos európai és amerikai zenei intézmény is megünnepli. Különösen nagy figyelem és érdeklődés kíséri a zeneszerző születésnapján, 1981. március 25-én a Zeneakadémia nagytermében megrendezendő gálaestünket, amelyet mintegy 30 külföldi rádióállomás közvetít.”

A gálakoncert műsorában felcsendültek Bartók *27 egyenemű karának* részletei. A kis remekművek megszületését Kodály Zoltán annak idején a következő szavakkal köszöntötte: „A magyar gyermek még nem tudja, hogy életére kiható ajándékot kapott 1926 karácsonyára. De tudják mindazok, akik a magyar gyermeket olyan világba akarnák elvezetni, ahol tisztább a levegő, kékebb az ég, melegebb a nap. Akiknek régi óhajtuk teljesül azzal, hogy Bartók is közéjük áll.”

Szokolay Sándor zeneszerző az alkalomra készült írását adta közre *Bartók művészetének ihlető erejéről* címmel. Íme egy részlete: „Bartók Béla *27 egyenemű karával* zenetanulásom kezdetén, gyermekkoromban ismerkedtem meg Békéstarhoson. Bartók és Kodály zenéjét előbb szívhattam magamba, mint a klasszikus mesterek művészetét. Bartók kórusműveivel szinte egy időben zongorázhattam a *Gyermekeknek* és a *Mikrokozmosz* című sorozatának darabjait. Így lett Bartók a zenei bibliám. Műveinek sokféle jelentése van. Megközelítésükhöz alig-alig adott kulcsot, írásbeli segítséget, titkait műveibe rejtette. Művészetének megfejtését az utókorra bízta. Élete üzenet, biztatás. Erőt

meríthetünk további magányunkhoz belőle. Morális erőt. Emberi tartást. Egy-egy éltető, frissítő kortyot a „tisztá forrásból”.

Az emlékezetes ünnepi koncert befejezéseként Bartók *Concerto két zongorára, ütőkre és zenekarra* című művét adta elő Kocsis Zoltán és Ránki Dezső zongoraművész, Kaszás Mihály és Madarassy Gábor ütőhangszeres művész, valamint a Magyar Állami Hangversenyzenekar Ferencsik János vezényletével. A két zongorára és ütőhangszerekre írt *Szonáta* zenekari változatát 1940-ben készítette el Bartók, arra számítva, hogy a zenekari kíséret talán megkönnyíti a mű előadását. Az átdolgozott változatot 1943. január 21-én Bartók Béla és felesége mutatta be New Yorkban. Az első megfogalmazás népszerűbb maradt, hangzásának különös varázsa, eredetisége miatt. A zenekari változat csak ritkán hangzik el – mint például a Bartók Béla születésének 100-ik évfordulójára rendezett hangversenyen.

Yehudi Menuhin gondolatai Bartókról (1981)

Az első külföldi hegedűs, aki Bartókot játszott: Yehudi Menuhin (38:52)

Yehudi Menuhin 1944-ben New Yorkban ő mutatta be a *Szonáta szólóhegedűre* című darabot, amelyet Bartók neki írt. Több magyar karmesterrel dolgozott együtt, Doráti Antallal negyven alkalommal játszották Bartók Hegedűversenyét, a művet többször lemezre is rögzítették:

Bartók, Vln. Con. No.2 Menuhin / Dorati (1953) Complete ... (37:43)

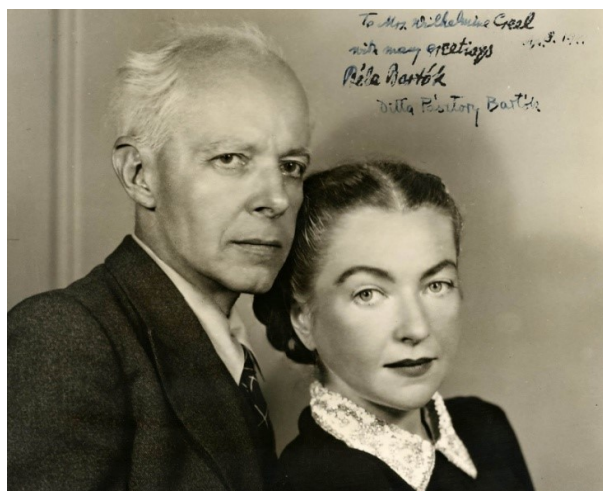
Az 1981-es esztendő Bartók Béla-éve volt. Születésének 100-ik évfordulójára való emlékezés egész éven át tartott. A *Film Színház Muzsika* c. hetilap emlékszámot szentelt a zeneszerzőnek. A szerkesztőség felkérésére Yehudi Menuhin – Bartók utolsó éveinek tanúja – is elküldte az általa nagyon tisztelt mesterről megfogalmazott gondolatait. Írásának részlete következik: „Bartók teste jó néhány évig olyannak látszott csak, mintha egy vékony kifeszített pergament borítottak volna egy rezonáló üvegre, amely minden lüktetéssel kiürül, mert csupán azért létezik, hogy mestere vasakaratát szolgálja -, hogy rögzítse és továbbítsa a magába fogadott rezgéseket.

Az őt kínzó betegség végzetes ítélete alatt, napról napra mind többet bízott önmagából a szellemre. Így, amikor utolsó hangjegyét a pergamenre lejegyezte, és végső visszhangját a szél szárnyára bocsájtotta, úgy rémlett, a halálnak nagyon kevés követelnivalója maradt. A kortárs zeneszerzők közül senki más nem vonzott olyan ellenállhatatlanul, mint Bartók. Eggyé váltam az ő kérlelhetetlen, összetett ritmusaival, dallamvonalainak absztrakt, de kifejező szerkezetével, harmóniáinak hihetetlen gazdagságával, és eggyé váltam mindenekfölött elgondolásainak és megvalósításainak áramvonalas tisztaságával, amely épp olyan határozott metszetű és átható, akár arcéle és a szeme.”

Yehudi Menuhin nemcsak gondolatait küldte el Budapestre, hanem – kilenc esztendő után – koncertezni is eljött hozzánk, Jeremy nevű zongorista fiával együtt. 1981. október 18-án szonáta-estet adtak a Zeneakadémián, másnap pedig az Erkel Színházban egy-egy versenyművet játszottak a Magyar Állami Hangversenyzenekar kíséretével, Kórodi András vezényletével. Mindkét

alkalommal csak Beethoven- és Bartók-műveket szólaltattak meg, eltekintve a ráadásoktól.

Elhunyt Bartók Béláné Pásztory Ditta (1982)

Bartók Béla és Bartók Béláné Pásztory Ditta
(ligetmuhely.hu-fotomuzeum.hu)

1982. november 21-én 79 éves korában Budapesten elhunyt Bartók Béláné Pásztory Ditta zongoraművésznő. Egyik méltatója írta róla: „A Bartók fényében és árnyékában töltött esztendőket a saját maga köré vont csönd évei váltották fel.”

Bartókné Pásztory Dittával elég ritkán készítettek interjút, keveset lehetett arról hallani, hogyan él, mit csinál – éppen ezért érdekes Palotai Erzsí írása, amely elsősorban a művésznő gyermek- és ifjúkoráról szól. De megtudhatjuk azt is, hogy férje halála után hónapokig gyógykezelték Amerikában. Mihelyt jártányi ereje lett, 1946-ban hazatért. Pedig senki sem hívta, a „ híres kis Magyarország” nem fogadta diadalkapuvál.

Lakása nem volt, egy miskolci rokonnál húzódott meg. Nyugdíjat akkor még nem kapott, a szerzői jogdíjak ügye sem volt rendezve. Végül az öccse szerzett neki nagy nehezen Budapesten egy leválasztott lakást, ott élt tíz éven keresztül, anélkül, hogy valaki rányitotta volna az ajtót. De változott a világ. Elérkezett az idő, amikor Bartókot itthon is érdeme szerint kezdték becsülni. S lassan azt is észrevették, hogy itt él közöttünk Pásztory Ditta, Bartók felesége, előadói stílusának gondozója, őrzője.

Palotai Erzsí 1976-ban a következő jellemzést írta Bartókné Pásztory Dittáról: „A mátraházi üdülő kertjében ülünk, fenyőerdő közepette, rózsák karéjában. Simán hátrafésült, szoros kontyba font, ezüstbejátszó sötétszőke haj, tág, kék szemek, szorosra zárt száj, szorosra zárt lélek.

Megszenvedett ember – magatartásának igazáért, lelki nagyságáért poklokat járhatott meg. Ha szól, bartóki módon beszél: tömören, sallang nélkül, lényegre törően. Mit jelentett Bartókkal élni? – kérdezzük. S a feleség válasza: „Állandó alakulást, érzelmi, értelmi növekedést. Létezést.” Arra a kérdésre, hogy mik a tervei? - az alapigazságok egyszerűségével feleli: „Részt venni abban, amiben lehet és kell.” Amikor alkalma volt zongoraművészként nyilvánosság elé lépni – szinte kizárólag Bartók-műveket játszott. Hanglemzefelvételeken és koncerteken vállalkozott arra, hogy tovább adja e művek előadási stílusából mindazt, amit képes volt elsajátítani. Halála után hat évvel, amikor hazahozták Bartók Béla hamvait, a Farkasréti temetőben közös sírba helyezték el nagy zeneszerzőnket és hűséges feleségét, Pásztory Dittát.

RÁDIÓNAP 1987. május 23.

1987-ben a Magyar Rádió történetének 62-ik évébe lépett. Bár a születésnapot december 1-jén szokták megünnepelni, a munkatársak úgy döntöttek, hogy *május 23-án Rádiónapot* rendeznek. 62 órán keresztül – mivel ez rímelt a 62-ik évre! - mind a három adón: a Kossuthon, Petőfin és a 3. műsorban. A zenei szerkesztők és a muzsikát szerető hallgatók számára emlékezetes rádiótörténeti pillanat volt, amikor bejelentették, hogy 1987. május 23-tól kezdve a 3. műsor új neve: **Bartók rádió.**

Pintér Dezső, az egyik műsorvezető többek között ezt mondta: „Minden névválasztás üzenet. Az volt, amikor a nemzeti főadónk Kossuth nevét kapta, az volt, amikor a második programot Petőfiről nevezték el. A Magyar Rádió annak szellemiségét tekinti örökségnek, aki egyaránt szolgálja szülőhazája népét és más népeket. Illyés Gyula írta: „Magyar énelőttem az, aki nem bírja a homályt sem a börtönben, sem a gondolatban.”

Bartók Béla egész életét végigkísérte a homály ellen vívott küzdelem, ezért művészete, szellemi hagyatéka arra is hivatott, hogy minden korban, minden népnek megmutassa: így alkotott egy magyar a huszadik században. A névválasztás üzenet és egyben a cselekvés meghatározó eszméje: **Bartók Rádió, Budapest.**”

BARTÓK BÉLA ÚJRATEMETÉSE BUDAPESTEN (1988)

[Bartók hazatér 1988. / Bartok Returns Home 1988. – YouTube \(1:11:02\)](#)

A Bartók hazatér c. film abból az alkalomból készült, hogy Bartók Béla földi maradványai a zeneszerző végakaratainak megfelelően 1988-ban Magyarországra érkeztek. Hamvait a Farkasréti Temetőben helyezték örök nyugalomra, sok évvel 1945-ben New York-ban bekövetkezett halála után. Bartók Péter, a zeneszerző fia kalauzol minket végig az utolsó öt év amerikai helyszínein, megosztva legszemélyesebb emlékeit. Ifj. Bartók Béla, valamint a művészek többsége (Yehudi Menuhin, Solti György, Sándor György, Lukács Ervin, Bársony László), akik szintén megszólalnak ebben a fájdalmas filmben, már nincsenek köztünk.

Ifjabb Bartók Béla nyilatkozatából idézek: „1945-ben, a háború befejezése után nem volt mód rá, hogy apám földi maradványait óhajának megfelelően, hazai földben helyezzük el. Most jött el az ideje, hogy érckoporsóban Budapestre szállítsuk. De gondolnunk kellett Bartók Béla amerikai tisztelőire is, akik eddig leróhatták kegyeletüket sírjánál. Hogy ezt továbbra is megtehessék, a New York-i Ferncliff temetőben emléktábla jelöli majd: „Bartók Béla első nyugóhelye, 1945-1988.”

Gách Marianne újságíró így kezdte beszámolóját: „...*pedig szeretnék hazamenni, de végleg* ... írta Bartók egyik megrendítő levelében. Hányszor ismételtük ezeket a szavait, hányszor hivatkoztunk rá. De hazajövetelét nem koporsóban képzelte el, és nem halála után 43 évvel. Ezt a mostani utazását két fia, ifjabb Bartók Béla és a Floridában élő Bartók Péter kísérte, ők vigyázták apjuk földi maradványait. Bartók ma már nemcsak a mienk, hanem az egész világé.

Zarándokolnunk kell hozzá, nemcsak a temetőbe, hanem a hangversenytermekbe, az Operaházba, és mindenüvé, ahol a zenéje felcsendül.”

Bartók Béla hamvai – az óceánt átszelő hajóút után – Anglián, Németországon és Ausztrián keresztül jutottak el a magyar határhoz, ahol küldöttség fogadta a „hazatérőt”.

Utolsó tiszteletadás 1988. július 6-án a Magyar Tudományos Akadémia aulájában, végső búcsú pedig másnap a Farkasréti temetőben volt.

(Ezen a gyászszertartáson névre szóló meghívóval én is jelen lehettem. A meghívót azóta is ereklyeként őrzöm, hiszen Bartók Béla zenei zsenije, emberi tisztessége példakép számomra.)

A Magyar Rádió és a Televízió munkatársai élő közvetítésekkel jelentkeztek a különböző helyszínekről. A temetésről készült egyik beszámoló részletét idézem: „Fátyolos az ég Farkasrét fölött. Mintha a nap szeme sarkában is könnycsepp ülné.

A fájdalomé? A Gyászé? A Meghatódásé? Talán inkább a szereteté.

„Kicsi országom .../ hazajön a fiad ...” Hazajött. Ravatalánál a hazai élet vezető személyiségei álltak díszőrséget. Az ünnepség befejezéseként – Bartók szülőföldjére emlékeztetve a Hargitán szedett havasi gyopárt és egy kicsi ottani földet dobtak a koporsóra. A síron pedig felavatták Borsos Miklós márvány emlékművét.”

BELLA ISTVÁN
ÜDVÖZLET A HAZATÉRŐNEK

Balsors-tépte föld,
százszor és százszor
száműzött ország,
kishaza,

tudod-e
ki jő
most haza?

Ki áll ott,
ki hozza a nagyvilágból
nem a nagyvilágot,
a hazát haza?

Maga a haza!

Ő jő haza,
az anyaföld
szíve és szava,
ő lángol, napvilágot,
a százszor és százszor
elárult ország
elárvult jövő-jaja,

Ő jön haza:
a beszédhez a száj,
a dobogáshoz a szív,
az énekhez a tüdő maga,

Jön az éghez a Föld,
Földhöz a fű,
fűhöz az ég maga,

A levegő,
a szabadság magzata,

Hogy együtt szólna
a szó, a fény, a nap,
s az édes mostoha
anyaföld-fia:
a kitagadott haza.

Jön a nagyvilág
napvilágszólama.

Jön, hogy legyen hol élnünk,
jön, hogy legyen hol halnunk,
jön a haza haza.

Napvilágvándor, köszöntünk!

maradj örökre köztünk

Légy szülő-halóföldünk,

Igazak Igaza.

(Magyar Nemzet, 1988. július 7.)

(Megjelent a Szókimondó 2016. márciusi és a Magyar Nemzet, 1988. július 7. számában)

*A szerző újságíró, zeneíró, rádiós-szerkesztő